

УДК 355.4

Р. О. Кайдалов

О. Г. Бондаренко

Д. М. Павлов

КОРОТКИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ З ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Проведено короткий аналіз основних напрямів діяльності з цивільно-військового співробітництва у Збройних Силах та Національній гвардії України. Визначено головний чинник, що впливає на діяльність із цивільно-військового співробітництва на сучасному етапі відсічі збройної агресії з боку Російської Федерації. Визначено основні напрями роботи з організації цивільно-військового співробітництва, на яких довелося сфокусувати зусилля. Наведено короткі висновки стосовно оцінювання результатів діяльності з цивільно-військового співробітництва Збройних Сил та Національної гвардії України.

Запропоновано для розгляду перспективні напрями зосередження зусиль фахівців із цивільно-військової діяльності формувань Національної гвардії України з урахуванням специфіки завдань за призначенням.

Ключові слова: державна безпека, цивільно-військове співробітництво, Civil-Military Cooperation, Національна гвардія України, Збройні Сили України, війна, збройний конфлікт.

Постановка проблеми. Діяльність Збройних Сил України (ЗСУ) з організації цивільно-військового співробітництва (ЦВС), яка була розпочата у зоні проведення операції Об'єднаних сил (ООС) з травня 2014 р., сприяла набуттю певного досвіду роботи підрозділів ЦВС в умовах збройного конфлікту. Паралельно і доволі часто у тісній співпраці з колегами із ЗСУ до заходів із ЦВС активно залучалися й відповідні фахівці Національної гвардії України (НГУ).

Із 2014 р. вдалося підготувати певну кількість фахівців ЦВС. Так, у Національному університеті оборони України щорічно проводилися курси з підготовки спеціалістів ЦВС на основі навчальних матеріалів країн-членів НАТО із залученням закордонних та вітчизняних фахівців. Ураховувався й сучасний досвід ЦВС у зоні проведення ООС. Ці курси проходили представники й інших складових Сил безпеки та оборони, у тому числі й у НГУ.

Цивільно-військове співробітництво вивчається і в інших навчальних закладах. Так, у Військовому інституті Київського національного університету імені Тараса Шевченка курсанти вивчають процеси

планування ЦВС в операціях ЗСУ. У Національній академії Національної гвардії України теж вивчають порядок планування й організації ЦВС у НГУ.

Неприхована військова агресія Росії проти України, яка розпочалася 24 лютого 2022 р. під виглядом спеціальної військової операції, змусила більш динамічно проводити зміни у процесах реагування Сил безпеки та оборони України на сучасні виклики у сфері стабільності та державної безпеки. Тож виникла потреба проаналізувати ефективність роботи підрозділів і спеціалістів ЦВС з урахуванням розширення масштабу конфлікту та змін в обстановці в середовищі безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відповідно до положень наказу ГШ ЗСУ від 02.04.2019 № 131 цивільно-військове співробітництво визначається як систематична, планомірна діяльність Збройних Сил України по взаємодії з органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, організаціями та громадянами у районах дислокації військових частин та підрозділів Збройних Сил України з метою формування позитивної громадської думки про

діяльність Збройних Сил України і забезпечення сприятливих умов для виконання покладених на них завдань та функцій [1]. Як сукупність поглядів на сутність, роль та місце ЦВС під час повсякденної діяльності й у ході застосування ЗСУ та інших складових сил оборони у разі збройної агресії у будь-яких формах і проявах, зокрема, у формі гібридної війни або збройного конфлікту, у 2020 р. була розроблена Доктрина «Цивільно-військове співробітництво» [2]. Ця доктрина призначена для використання посадовими особами органів військового управління, з'єднань, військових частин, підрозділів ЗСУ та інших складових сил оборони. Відповідно цими двома керівними документами користуються й фахівці ЦВС НГУ.

У Методичному посібнику з організації цивільно-військового співробітництва у Національній гвардії України за стандартами НАТО [3] висвітлені питання щодо підходів до підготовки фахівців з Civil-Military Cooperation (CIMIC) у країнах НАТО та створення системи підготовки фахівців ЦВС у ЗСУ та НГУ.

Проблеми розвитку системи ЦВС у НГУ досліджують автори у низці публікацій у фахових наукових виданнях [4–7]. Роль фахівців ЦВС у забезпеченні соціальної та психологічної допомоги сім'ям військовослужбовців України, які виконують обов'язки в екстремальних умовах, висвітлена у публікації [8]. Автори наукової праці [9] розглядають ЦВС як обов'язковий елемент системи стратегічних комунікацій держави. Особливості діяльності органів цивільно-військового співробітництва на Сході України висвітлені у публікації [10].

Крім зазначених вище джерел було видано низку інших праць за тематикою ЦВС в Україні фахівцями з різних науково-освітніх установ та діючими військовими спеціалістами у відповідній галузі. Таким чином, проблеми розбудови і вдосконалення системи цивільно-військового співробітництва у Силах безпеки та оборони держави періодично висвітлюються в різних джерелах, що свідчить про актуальність зазначеного напрямку діяльності військ.

Водночас порядок залучення підрозділів ЦВС НГУ і тактику їхніх дій безпосередньо під час виконання завдань з врегулювання збройних конфліктів керівними документами не визначено. Розвиток теорії застосування підрозділів ЦВС безпосередньо залежить від урахування сучасних реалій на полі бою. А для цього потрібно проводити періодичний аналіз

діяльності підрозділів ЦВС та її результативності і впливу на цивільне середовище.

Метою статті є проведення стислого аналізу основних напрямів діяльності з цивільно-військового співробітництва у Збройних Силах та Національній гвардії України від початку збройної агресії з боку Російської Федерації проти України та визначення перспективних напрямів зосередження зусиль фахівців з цивільно-військової діяльності формувань Національної гвардії України з урахуванням специфіки завдань за призначенням та реальної безпекової ситуації у державі.

Виклад основного матеріалу. Аналіз сучасної системи ЦВС у НГУ засвідчує, що на цей час система ЦВС складається з визначеного складу фахівців на різних рівнях. Так, при Головному управлінні НГУ діє служба цивільно-військового співробітництва та інформаційного забезпечення. У квітні 2017 р. командувачем Національної гвардії України було прийнято рішення щодо створення у складі відділу інформаційної підтримки Іміджево-видавничого центру НГУ групи цивільно-військового співробітництва. Пізніше офіцери із ЦВС були призначені на відповідні посади в територіальних управліннях кожного оперативного-тактичного об'єднання НГУ, а на тактичному рівні спеціалісти ЦВС призначені в кожному окремому загоні спеціального призначення НГУ.

На сьогодні визначено такі завдання групи ЦВС Національної гвардії України:

- організація цивільно-військового співробітництва Національної гвардії України, забезпечення та реалізація гуманітарних проєктів;

- проведення заходів з формування позитивної громадської думки щодо діяльності Національної гвардії України, зокрема під час участі в антитерористичних операціях, під час введення правового режиму надзвичайного чи воєнного стану, операціях з підтримання миру і безпеки та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

- участь в аналізі соціально-політичної, економічної, релігійної, демографічної, екологічної, санітарно-епідеміологічної обстановки та прогнозування її впливу на виконання військовими частинами (підрозділами) НГУ завдань за призначенням;

- організація взаємодії командування із цивільним населенням, місцевими органами

виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та іншими організаціями в районі виконання завдань;

– координація діяльності між Національною гвардією України, Збройними Силами України та громадськими організаціями, що стосуються релігійних питань, а також питань, пов'язаних з пошуком тіл (останків) загиблих військовослужбовців (у частині, що стосується гуманітарного проекту «Евакуація 200»: підпункт 2 пункту 6: «забезпеченню проведення пошукових робіт з метою встановлення невідомих місць поховань та імен осіб, загиблих, померлих (зниклих безвісти) під час проведення антитерористичної операції, перепоховання їх останків»);

– організація виконання наказів, директив, розпоряджень командувача і вищого командування з питань цивільно-військових відносин;

– участь у розробленні оперативних (бойових) документів у частині, що стосується цивільно-військових відносин;

– організація забезпечення військ інформацією щодо цивільно-військових відносин у районі їх дислокації та застосування;

– підготовка персоналу зі складу місцевого населення для роботи в органах місцевого самоврядування, силових структурах, бюджетних установах на звільненій території та у міжнародних миротворчих операціях;

– формування позитивної громадської думки і забезпечення сприятливих умов для виконання військовими частинами (підрозділами) Національної гвардії покладених на них завдань;

– сприяння в оповіщенні місцевих жителів про пункти збору тимчасово переміщених осіб та їх переміщення до таборів тимчасово переміщених осіб;

– організація роботи оперативних груп цивільно-військового співробітництва на пунктах збору та в тимчасових таборах;

– забезпечення ефективної взаємодії між військовим командуванням та регіональними органами влади, місцевими органами самоврядування, представництвами громадських, неурядових, міжнародних організацій, населенням регіону;

– участь в обміні та поверненні військовослужбовців Збройних Сил України, інших військових формувань та правоохоронних органів з полону;

– організація роботи із сім'ями військовослужбовців, які зникли безвісти (загинули) під час проведення операції (бойових дій);

– організація співпраці (спільна участь) зі Збройними Силами України з питань цивільно-військового співробітництва;

– сприяння регіональним органам влади, представництвам громадських, неурядових, міжнародних організацій, населенню регіону в отриманні об'єктивної, достовірної, оперативної інформації про дії військ (сил) з дотриманням вимог щодо збереження державної таємниці;

– прогнозування можливих проблем гуманітарного характеру та надання військовому командуванню пропозицій щодо їх локалізації та нейтралізації на ранніх стадіях;

– участь у проведенні гуманітарних акцій, заходах військово-патріотичного виховання молоді;

– здійснення заходів інформаційної підтримки діяльності НГУ;

– співпраця з представниками волонтерських рухів, громадських та релігійних організацій;

– співпраця з військово-цивільними адміністраціями, департаментами освіти і науки, соціального захисту [11].

Отже, перелік завдань, покладених на головний підрозділ ЦВС у НГУ, досить вагомий. Не менш широкий перелік завдань із цивільно-військового співробітництва й у підрозділів ЦВС ЗСУ.

Найдоступнішими джерелами для проведення аналізу діяльності підрозділів ЦВС як Збройних Сил, так і Національної гвардії України, є їхні офіційні інтернет-сторінки у найбільш популярній соціальній мережі Фейсбук [12, 13]. Висвітлення діяльності підрозділів ЦВС через соціальні мережі значною мірою популяризує діяльність військ у напрямку цивільно-військового співробітництва, дає змогу підтримувати зворотний зв'язок і спрямоване на інформування населення й підвищення іміджу ЗСУ та НГУ. Аналіз публікацій у згаданій соціальній мережі дозволяє дійти низки висновків, які викладено нижче.

Найперше, що варто відзначити, – це те, що було проведено значну роботу з налагодження зв'язків з громадськістю. На зазначених сторінках у відкритому доступі надано контакти для налагодження зв'язку взаємодії. На офіційних сайтах ЗСУ та НГУ також

указано канали зв'язку та взаємодії із зацікавленими організаціями й окремими громадянами.

Наприклад, у ЗСУ для зв'язків із громадськістю та волонтерськими організаціями створено дві «гарячі лінії». Перша лінія – для зв'язку з відділом цивільно-військової взаємодії Центрального управління цивільно-військового співробітництва Генерального штабу Збройних Сил України. Друга – це зв'язок з відділом репатріаційних заходів і відділом пошукової роботи Центрального управління цивільно-військового співробітництва Генерального штабу Збройних Сил України [14].

Другим вагомим висновком з аналізу основних видів діяльності із ЦВС у Збройних Силах та Національній гвардії України є те, що значна робота проводиться з волонтерськими організаціями. Цю діяльність слід розглядати у двох напрямках. Перший напрям – отримання волонтерської допомоги в інтересах військ. Це, насамперед, транспортні засоби, засоби зв'язку, медичне обладнання, запасні частини, засоби індивідуального захисту. Другий напрям – налагодження зв'язку з міжнародними організаціями, фондами та волонтерськими рухами, а також координація з отримання та сприяння у розподілі гуманітарної допомоги населенню у постраждалих від збройної агресії районах України. Перш за все це продукти харчування, засоби особистої гігієни, ліки, одяг, надання медичної допомоги із залученням військового медичного персоналу.

Третім вагомим напрямом діяльності з цивільно-військового співробітництва є заходи щодо інформування населення та культурно-просвітницької роботи. Це стосується мінної безпеки, заходів безпеки під час обстрілів, правил дорожнього руху, інформування про діяльність військ. Проводилася низка спільних культурних та спортивних заходів. Цей напрям роботи безпосередньо впливає на підвищення рівня іміджу військ та відновлення довіри населення у постраждалих районах до влади як цивільно-військових адміністрацій, так і держави в цілому.

Четвертий напрям сучасної діяльності із цивільно-військового співробітництва – це участь у розшуку (а в деяких випадках і в обміні тілами) та здійсненні транспортування тіл полеглих захисників України. Було проведено реформування Гуманітарного проекту Збройних Сил України

«ЕВАКУАЦІЯ 200» у Гуманітарний проект «НА ЩИТІ». Крім того, здійснюється комунікація з родинами тих, хто загинув чи потрапив у полон або зник безвісти, через територіальні центри комплектування та соціальної підтримки (колишні військові комісаріати). До їхніх обов'язків входить інформування родин оборонців про пакет соціальних гарантій, виплати, документи, які держава гарантує військовослужбовцям.

П'ятим напрямом сучасної діяльності із цивільно-військового співробітництва є протидія ворожій пропаганді у соціальних мережах шляхом викриття неправдивих повідомлень противника і так званих «фейків», поширення офіційних інформаційних повідомлень від органів військового управління та уряду України.

Отже, стислий аналіз основних напрямів діяльності із цивільно-військового співробітництва у Збройних Силах та Національній гвардії України від початку збройної агресії з боку Російської Федерації проти України підтверджує тезу про те, що на відміну від досвіду організації ЦВС у країнах НАТО, вітчизняна система ЦВС фактично працює як в інтересах військ, так і в інтересах своїх громадян з дотриманням певного паритету. Це і є основною особливістю роботи вітчизняної системи ЦВС, адже на відміну від закордонних збройних конфліктів, в яких брали участь країни-члени НАТО, бойові дії поки що ведуться тільки всередині нашої держави, на території України, й інтереси військ і населення значною мірою взаємопов'язані.

Висновки

Сучасний досвід підтверджує необхідність організації цивільно-військового співробітництва як у районах ведення бойових дій, так і на решті території України. У цілому робота фахівців ЦВС дає позитивні результати, насамперед у напрямку підвищення рівня іміджу військ.

Стислий аналіз цивільно-військового співробітництва у Збройних Силах та Національній гвардії України засвідчує, що основну діяльність зосереджено на напрямки, які не потребують значних фінансових витрат. В умовах ведення війни з противником, фінансові можливості якого значно перевищують можливості України, участь підрозділів ЦВС у великих інфраструктурних та інших проектах є

обмеженою. Отже, головним чинником, що впливає на діяльність із цивільно-військового співробітництва на сучасному етапі відсічі збройної агресії з боку Російської Федерації, є брак ресурсів, насамперед фінансових. Тому наразі пріоритетні напрями діяльності визначені правильно з огляду на реалії сучасності.

Через інтенсивність бойових дій, значне розширення (у порівнянні з 2014 роком) зони окупації, збільшення кількості небезпечних районів, прилеглих до лінії фронту, цивільно-військове співробітництво проводиться безперервно. У таких умовах щоразу, коли військовослужбовець будь-якого рангу і звання входить у контакт із місцевим цивільним населенням, він фактично стає позаштатним спеціалістом ЦВС, адже обов'язком кожного військовослужбовця серед інших є захист життя і здоров'я громадян. Отже, девіз сучасності у царині організації ЦВС можливо визначити так: «Кожен військовослужбовець – спеціаліст ЦВС».

Таким чином, можна дійти висновку, що визначення напрямів зосередження зусиль фахівців із цивільно-військової діяльності формувань Національної гвардії України з урахуванням специфіки завдань за призначенням та реальної безпекової ситуації у державі відповідними фахівцями було проведено правильно. Діяльність із ЦВС набуває дедалі більшої актуальності і дає позитивні результати.

До перспективного напрямку зосередження зусиль фахівців із цивільно-військової діяльності формувань Національної гвардії України слід додати заходи з інформування населення щодо необхідності евакуації з небезпечних районів. Як показує практика, значні втрати несуть не лише військові, а й цивільне населення. З огляду на те, що зона ведення бойових дій не стабільна й існують ризики щодо її розширення, а також є імовірність збільшення чисельності ураження важливих об'єктів критичної інфраструктури в осінньо-зимовий період, урядом України передбачено низку заходів з евакуації населення з областей, в яких ведуться інтенсивні бойові дії. Спеціалісти ЦВС мають бути готовими до інформування й сприяння евакуації цивільного населення з визначених районів.

Напрямом подальших наукових досліджень доцільно вважати пошук шляхів оптимізації

діяльності підрозділів цивільно-військового співробітництва формувань Національної гвардії України під час врегулювання збройного конфлікту.

Перелік джерел посилання

1. Про затвердження Тимчасової настанови з цивільно-військового співробітництва у ході підготовки та застосування Збройних Сил України : наказ Генерального штабу ЗСУ від 02.04.2019 р. № 131.

2. Доктрина «Цивільно-військове співробітництво». ВКП 9-00(01).01 : затв. Головнокомандувачем ЗСУ від 01.07.2020 р.

3. Методичний посібник з організації цивільно-військового співробітництва за стандартами НАТО (Civil-military cooperation) : метод. посіб. Київ : ГУ НГУ, 2018. 72 с.

4. Минько О. В., Луговський І. С., Адамчук М. М. Пропозиції з розвитку системи цивільно-військового співробітництва у формуваннях Національної гвардії України та проблемні питання її логістичного забезпечення. *Честь і закон*. 2019. № 1. С. 79–87. DOI: 10.33405/2078-7480/2019/1/68/172507.

5. Белаї С. В., Минько О. В. Етичні аспекти розвитку системи цивільно-військового співробітництва у формуваннях Національної гвардії України. *Честь і закон*. 2019. № 4. С. 55–63. DOI: 10.33405/2078-7480/2019/4/71/196972.

6. Минько О. В. Теоретико-методичні засади формування системи цивільно-військового співробітництва у формуваннях Національної гвардії України. *Честь і закон*. 2020. № 2. С. 74–82. DOI: 10.33405/2078-7480/2020/2/73/207148.

7. Минько О. В. Базові сценарії залучення сил та засобів цивільно-військового співробітництва до бойових порядків під час виконання завдань за призначенням із врегулювання збройних конфліктів. *Честь і закон*. 2022. № 2. С. 18–24. DOI: 10.33405/2078-7480/2022/2/81/263725.

8. Anatolii M. Hrynzovskiy, Serhii V. Bielai, Aleksandr M. Kernickyi, Vladimir I. Pasichnik, Vladimir S. Vasishev, Aleksandr V. Minko. Medical, social and psychological aspects of assisting the families of the military personnel of Ukraine who performed combat tasks in extreme conditions. *Wiadomości Lekarskie*. ISSUE 1, JANUARY 2022. P. 310–317. URL: <https://wiadlek.pl/wpcontent/uploads/archive/2022/01/WLek202201228.pdf> (дата звернення: 20.08.2022).

9. Сальнікова О. Ф., Кушнір В. О., Прошин І. В. Цивільно-військове співробітництво як елемент системи стратегічних комунікацій. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 7. DOI: 10.32702/2307-2156-2019.7.1.

10. Ткачук П. П., Середенко М. М., Кізло Л. М., Радзіковський С. А. Особливості діяльності органів цивільно-військового співробітництва на Сході України: склад, завдання та перспективи розвитку. *Військово-технічний збірник*. Львів : НАСВ ім. гетьмана Петра Сагайдачного, 2018. № 18. С. 36–40. DOI: 10.33577/2312-4458.18.2018.36-40.

11. Цивільно-військове співробітництво Національної гвардії України. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Цивільно-військове_співробітництво_Національної_гвардії_України (дата звернення: 20.08.2022).

12. Цивільно-військове співробітництво – CIMIC. URL: <https://www.facebook.com/cimicUA> Цивільно-військове співробітництво – CIMIC (дата звернення: 20.08.2022).

13. Цивільно-військове співробітництво Національної гвардії України URL: <https://www.facebook.com/cimicngu> Цивільно-військове співробітництво Національної гвардії України (дата звернення: 20.08.2022).

14. Збройні Сили України. URL: <https://www.zsu.gov.ua/menu/5ff488acd3a55a205e8fd579> Цивільно-військове співробітництво Національної гвардії України (дата звернення: 20.08.2022).

Стаття надійшла до редакції 20.06.2022 р.

UDC 355.4

R. Kaidalov, O. Bondarenko, D. Pavlov

BRIEF ANALYSIS OF CIVIL-MILITARY COOPERATION ACTIVITIES AT THE CURRENT STAGE OF ARMED AGGRESSION AGAINST UKRAINE

A brief analysis of the main areas of civil-military cooperation in the Armed Forces and the National Guard of Ukraine was conducted.

The main factor affecting civil-military cooperation activities at the current stage of repelling armed aggression by the Russian Federation is determined. The main directions on the organization of civil-military cooperation were determined, on which efforts had to be focused.

Brief conclusions on the assessment of the results of civil-military cooperation of the Armed Forces and the National Guard of Ukraine are given.

Prospective directions for concentrating the efforts of specialists in civil-military activities of the National Guard of Ukraine, taking into account the specifics of the assigned tasks, are proposed for consideration.

Problems of building and improving the system of civil-military cooperation in the security and defense forces of Ukraine are periodically highlighted in various scientific sources, which indicate the relevance of this direction of military activity.

At the same time, the procedure for involving units of the civil-military cooperation of National Guard of Ukraine and the tactics of their actions directly during the implementation of tasks for the settlement of armed conflicts are not determined by the governing documents.

The development of the theory of the use of civil-military cooperation units and their specialists directly depends on taking into account modern realities on the battlefield. Therefore it is necessary to conduct a periodic analysis of the activity of the civil-military cooperation units and its effectiveness and impact on the civilian environment.

Keywords: State security, Civil-Military Cooperation, National Guard of Ukraine, Armed Forces of Ukraine, war, armed conflict.

Кайдалов Руслан Олегович – доктор технічних наук, професор, заступник начальника Національної академії Національної гвардії України з наукової роботи
<https://orcid.org/0000-0002-5131-6246>

Бондаренко Олександр Геннадійович – доктор наук з державного управління, доцент, начальник кафедри оперативного мистецтва Національної академії Національної гвардії України
<https://orcid.org/0000-0003-1755-3333>

Павлов Дмитро Миколайович – доктор юридичних наук, доцент, начальник кафедри Інституту Управління державної охорони України Київського національного університету імені Тараса Шевченка
<https://orcid.org/0000-0003-4586-6399>